

UDK 37

ISSN 2545 – 4439
ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 35. 5.

SOCIAL SCIENCES

KIJ

Vol. 35

No. 5

pp. 1399 - 1828

Skopje, 2019

Gloal Impact & Quality Factor

1.322 (2016)

<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL

**SCIENTIFIC PAPERS
VOL. 35.5**

*Promoted in Bansko, Bulgaria
2019*

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT
SKOPJE

KNOWLEDGE
International Journal Scientific papers Vol. 35.5

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Zivota Radosavljević PhD, Laste Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzad Korajlić PhD, Nebojsha Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 35.5

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (N. Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (N. Macedonia)
Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)
Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)

Members:

- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petrsburg State Forest Technical University, Saint Petrsburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolverhampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Aziz Pollozhani PhD, Rector, University Mother Teresa, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Artan Nimani PhD, Rector, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzuljana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola(N.Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)

- Prof. Fadil Millaku, PhD, Rector, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Fatos Ukaj, University “Hasan Prishtina”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Halit Shabani, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Halima Sofradzija, PhD, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Haris Halilovic, Faculty of criminology and security, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (N.Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivo Zupanovic, PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Kiril Lisichkov, Faculty of Technology and Metallurgy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Krasimira Staneva PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Larisa Velic, PhD, Faculty of Law, University of Zenica, Zenica (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Lazar Stosic, PhD, Association for development of science, engineering and education, Vranje (Serbia)
- Prof. Lulzim Zeneli PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (N.Macedonia)

- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovicj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
Prof. Marijan Tanushevski PhD, Macedonian Scientific Society, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Nedzad Korajlic PhD, Dean, Faculty of criminal justice and security, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD , Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)

- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
Prof. Rumen Tomov PhD, Rector, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Sasho Korunoski PhD, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (N. Macedonia)
- Prof. Stojna Risteska PhD, High Medicine School, Bitola, (N. Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Shykeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadym Getman Kiiev National Economic University, Kiiev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (N. Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Vjollca Dibra PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

REVIEW PROCEDURE AND REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review.

The editorial review board is consisted of 63 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

CONTENTS

MEMBERSHIP OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA IN THE NATO ALLIANCE - OBLIGATION TO BUILD A COMPATIBLE AND INTEROPERABLE SECURITY AND DEFENSE SYSTEM.....	1417
Temelko Risteski	1417
CONCEPT OF RADICALIZATION	1423
Nenad Taneski	1423
Oliver Bakreski.....	1423
Aleksandar Grizhev	1423
Ana Fritzhand	1423
THE RISE OF LONE WOLF TERRORISM- NEW CHALLENGE TO MEDIA.....	1431
Tanja Miloshevska.....	1431
Rina Kirkova.....	1431
Tatjana Stojanoska Ivanova.....	1431
APPLICATION OF CONVENTION LAW WHEN EXPLAINING GROUNDS FOR CUSTODY: EUROPEAN STANDARDS AND BH ATTAINMENT	1437
Miodrag N. Simović	1437
Marina M. Simović.....	1437
Vladimir M. Simović	1437
THE CONCEPT OF THE “NATIONAL ARREST WARRANT” AND “JUDICIAL AUTHORITY” FOR EXECUTION OF THE EUROPEAN ARREST WARRANT	1443
Ivica Josifovic.....	1443
Igor Kambovski	1443
ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION OF LEGAL DISPUTES AND ADR METHODS	1449
Fjolla Kaprolli.....	1449
INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE PROTECTION OF THE RIGHT TO MENTAL HEALTH	1455
Momchil Mavrov	1455
Mariya Hristozova	1455
RESOURCE WARS	1461
Mitko Kotovchevski	1461
Blagica Kotovchevska	1461
THE CLOSE RELEVANCE OF INTERNATIONAL MIGRATION AS A LEGAL PROCESS WITH THE CRIMINAL ACT OF MIGRANT SMUGGLING	1471
Ersin Sulejmani.....	1471
Ismail Zejneli.....	1471
TERRORISM - A CURRENT THREAT	1475
Hatidza Beriša.....	1475
Ivona Zenovic	1475
RULE AND TASKS OF POLICE ADMINISTRATION OF MONTENEGRO IN THE FIELD AGAINST TERRORISM	1483
Ivan Pekić	1483
PRACTICAL FOCUSED EDUCATIONAL STRATEGIES FOR THE PREVENTION OF CORRUPTION BEHAVIOR	1489
Valeria Vitanova.....	1489
INTERNATIONAL COOPERATION-A NECESSITY IN THE FIGHT AGAINST DRUG CRIME .	1495
Biljana Bogdanova-Smilevska	1495
ANALYSIS OF PROPERTY INHERITANCE NORMS, INSTITUTIONS AND PROCEDURES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1507
Lindita Neziri-Ceka	1507

CURRENT DIMENSIONS OF ELECTORAL CORRUPTION AND VOTE-BUYING IN BULGARIA	1513
Kosta Vlachkov	1513
ELECTORAL SYSTEMS IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1519
Ilir Mustafa	1519
Jusuf Mustafai.....	1519
SPECIAL PROSECUTION AND ITS IMPACT ON THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1525
Argëtim Saliu.....	1525
Avni Avdiu	1525
RULES FOR THE SUBMISSION OF ELECTRONIC DOCUMENTS AS EVIDENCE IN INTERNATIONAL ARBITRATION	1531
Irina Tzakova.....	1531
DIGITAL COMPETENCES OF PUBLIC NOTARIES.....	1537
Emruš Azizović	1537
Bilgaip Maznikar	1537
TECHNOLOGY TRANSFER OFFICE ACTIVITIES	1543
Elizabeta Spiroska	1543
Ivan Bimbilovski	1543
MARITAL BARRIERS ACCORDING TO FAMILY LAW IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1551
Shemsije Demiri	1551
Driton Haruni.....	1551
Guximtar Rushani.....	1551
Rudina Kaja	1551
Senada Lacka.....	1551
ANALYSIS OF EUROPEAN AND NATIONAL LEGISLATION IN THE FEED PRODUCTION SECTOR	1557
Iliyan Kostov	1557
HISTORICAL AND SOCIAL ASPECTS OF ATATÜRK'S ACTIVITY IN MACEDONIA	1563
Andrej Iliev	1563
Aleksandar Grizhev	1563
THE BATTLE AT THE RIVER BREGALNICA IN THE BALKAN WARS - SHORT-TERM BUT BLOODY	1569
Oliver Cackov.....	1569
DISINTEGRATION OF SOCIALISAM IN CZECHOSLOVAKIA	1575
Gorancho Jakimov	1575
THE AUTHORITY OF PUBLIC NOTARIES IN THE LEGAL SYSTEM OF KOSOVO	1579
Bilgaip Maznikar	1579
THAILAND AT THE BEGINNING OF THE 21 CENTURY	1585
Iliyan Genov Mateev	1585
Petar Plamenov Petkov	1585
THE ARBITRATION COMMISSION AND THE DISSOLUTION OF THE YUGOSLAV FEDERATION	1593
Qazime Sherifi.....	1593
Arlinda Kadri Shahinovik.....	1593
Anita Gligorova	1593
RAPE AS CRIMINAL ACT DURING CONFLICT ACCORRDING TO INTERNATIONAL LAW - EVOLUTION AND PERSPECTIVES.....	1599
Aleksandra Valcheva	1599

PREVENTION OF SEXUAL ASSAULT ON A CHILD	1605
Trajkovska Daniela.....	1605
Ilija Zivotic	1605
THE ROLE OF SECONDARY AND TERTIARY NODES OF THE TRANS-EUROPEAN TRANSPORT SYSTEM FOR REGIONAL SECURITY	1609
Nikolay Kamarashev	1609
Sevdalina Dimitrova	1609
ANALYSES OF THE REGIONALIZATION PROCESS OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1613
Kostadinka Panova	1613
Emilija Miteva-Kacarski.....	1613
ECOLOGICAL FOOTPRINT AS AN INDICATOR FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....	1619
Tatjana Dimoska.....	1619
Slavica Dimoska	1619
THE FUNCTION OF LOBBYING AND PUBLIC AUTHORITY	1627
Aleksandar Ruzin	1627
FORMS OF STATE ADMINISTRATION- NOTING OF THE ESSENTIAL FEATURES AND IDENTITY ATTRIBUTES OF A UNITED STATE AND FEDERAL STATE	1633
Dejan Vitanski	1633
MANAGEMENT OF LOCAL COMMUNITIES	1641
Sasha Djordjevic.....	1641
THE IMPACT OF MODERN TECHNOLOGIES ON CUSTOMER SATISFACTION IN E-GOVERNMENT.....	1647
Mansur Jaba.....	1647
Najib Tanish	1647
MASS COMMUNICATION AN IMPORTANT ISSUE CONCERNING ITS SOCIETY AND ITS EVOLUTION	1653
Nuredin Çeçi.....	1653
THE HEALTH TECHNOLOGY ASSESSMENT IN THE EUROPEAN UNION: THE NECESSARY INSTRUMENT FOR THE GUARANTEE OF EFFECTIVE AND QUALITATIVE HEALTH	1661
Momchil Mavrov	1661
CHARACTERISTICS OF KNOWLEDGE MANAGEMENT IN MULTINATIONAL COMPANIES	1667
Nikaela Wilson	1667
EFFICIENT AND EFFECTIVE CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM A PREREQUISITE FOR BUSINESS SUCCESS	1673
Zorica Siljanovska	1673
Marina Kantardjieva	1673
COMPANIES AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY	1681
Pavle Trpeski	1681
Liljana Pushova	1681
MAJOR FACTORS THAT INFLUENCE BUSINESS BUYER BEHAVIOR TOWARDS FSC COC CERTIFICATION IN BULGARIA.....	1689
Tsvetelina Simeonova-Zarkin.....	1689
Emil Kitchoukov.....	1689
Nikolay Neykov.....	1689
PRODUCTIVE EXPENDTIURES AND ECONOMIC GROWTH IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	1697
Liza Alili Sulejmani.....	1697

CORPORATE ASSET MANAGEMENT AND DIVDEND	1703
Gordana Stojmenović	1703
SUPPORTING SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE AND ENTREPRENEURSHIP - THE CASE OF NORTH MACEDONIA	1709
Elmedina Shuaibi.....	1709
Merita Saliu	1709
Miranda Rahmani	1709
IMMEDIATE RISK ASSESSMENT NEEDS IN KOSOVO	1713
Sherif Sejdiu	1713
Lirije Krasniqi.....	1713
IMPLEMENTATION OF FISCAL POLICIES IN THE FUNCTION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF KOSOVO.....	1719
Afërdita Shabani	1719
Halit Shabani	1719
RISK MANAGEMENT STRATEGY IN JKP „PARKING SERVIS” – NIS.....	1725
Dejan Dimitrijevic	1725
Maja Randjelovic Jovovic	1725
Marko Jankovic	1725
Jelena Petrovic	1725
MONETARY CONTROL	1733
Blerim Shehu	1733
FACTORS FOR BIOLOGICAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN BULGARIA	1739
Valentina Nikolova -Alexieva	1739
Katina Valeva	1739
RESEARCH ON INNOVATIVE ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES	1745
Iva Bichurova	1745
ANALYSIS OF EUROPEAN AND NATIONAL LEGISLATION IN THE FOOD PRODUCTION SECTOR	1753
Iliyan Kostov	1753
STRATEGIES FOR DEVELOPING THE CANNING INDUSTRY IN BULGARIA	1759
Georgi Toskov	1759
TRADITIONAL FOODS IN CULINARY PRODUCTION AS AN ELEMENT OF THE HORECA SECTOR IN BULGARIA	1765
Stanko Stankov	1765
Hafize Fidan	1765
INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN TRANSPORT	1771
Suzana Stojanović.....	1771
Gordana Mrdak.....	1771
THE ROLE AND IMPORTANCE OF FARM MANAGEMENT IN AGRICULTURAL DEVELOPMENT	1779
Husnija Bibuljica	1779
TOURISM DIVERSIFICATION THROUGH URBAN FARMING AS A CONSTITUENT OF CONTEMPORARY CULTURE AND EDUCATION	1787
Ivan Obreshkov.....	1787
IMPACT OF MOTIVATION AND SATISFACTION ON EMPLOYEE ENGAGEMENT AND DECISION MAKING PROCESS	1795
Baki Koleci.....	1795
Violeta Koleci.....	1795
Rina Koleci	1795

IMPORTANCE OF CONTEMPORARY MANAGEMENT THEORIES IN MANAGING EMPLOYEES	1801
Theranda Beqiri	1801
Merita Begolli Dauti	1801
Ibish Mazreku	1801
PROFESSIONAL QUALIFICATION WITHOUT BORDERS	1807
Denitsa Dimitrova	1807
Rumelina Vasileva	1807
MEANING AND ROLE OF EMPLOYEES IN THE TOURISM AND CATERING SECTOR	1813
Jasmina Risteska	1813
THE MODERN USER OF TOURIST SERVICES	1819
Deyan Andreyevich	1819
HUMAN RESOURCES STRATEGIC MANAGEMENT IN KOSOVO TOURISM BUSINESSES ..	1825
Bekë Kuqi	1825
Elvis Elezaj	1825

ANALYSES OF THE REGIONALIZATION PROCESS OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Kostadinka Panova

“Goce Delcev” University-Stip, Republic of N. Macedonia kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk

Emilija Miteva-Kacarski

“Goce Delcev” University-Stip, Republic of N. Macedonia emilija.miteva@ugd.edu.mk

Abstract: RTAs in the WTO are taken to mean any reciprocal trade agreement between two or more partners, not necessarily belonging to the same region. As of June 2016, all WTO members now have an RTA in force. here are different views on the effects of regional trade agreements on the liberalization of global trade. Although regional trade agreements are designed to benefit the signatory countries, the expected benefits can be reduced if resource allocation distortions and trade and investment deviations are not minimized. Foreign trade of the Republic of Northern Macedonia abroad is subject to trade liberalization on the basis of free trade agreements with Turkey and Ukraine and with the EFTA and CEFTA member states and in accordance with the Stabilization and Association Agreement between the Republic of Macedonia and the Member States. members of the European Union.

Keywords: regional trade agreements, WTO, principle of transparency, trade exchange.

АНАЛИЗА НА ПРОЦЕСОТ НА РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Костадинка Панова

Универзитет “Гоце Делчев” Штип, Република Македонија kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk

Емилија Митева-Кацарски

Универзитет “Гоце Делчев” Штип, Република Македонија emilija.miteva@ugd.edu.mk

Резиме: Според Светската трговска организација, регионалните трговски договори се сите оние реципрочни трговски договори помеѓу два или повеќе партнери, што не мора да припаѓаат на истиот регион. Заклучно со јуни 2016 година, сите земји членки на СТО имаат потпишано регионални трговски договори, кои се стапени на сила. Постојат различни ставови за ефектите на регионалните трговски договори врз либерализацијата на глобалната трговија. Иако, регионалните трговски договори се дизајнирани да им користат на земјите потписнички, очекуваните придобивки може да бидат намалени доколку нарушувањата во распределбата на ресурсите како и отстапувањата во трговијата и инвестициите не се минимизираат. Трговската размена на Република Северна Македонија со странство се врши во услови на либерализација на трговијата врз основа на договори за слободна трговија со Турција и Украина и со земјите-членки на ЕФТА и ЦЕФТА и согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и земјите-членки на Европската унија.

Клучни зборови: регионални трговски договори, Светска трговска организација, принцип на транспарентност, трговска размена.

1. ВОВЕД

Регионалните трговски договори се клучна компонента во меѓународните трговски односи. Со текот на годините, регионалните трговски договори добија на важност не само поради нивната бројност туку и според степенот на трговска интегрираност. Имајќи го предвид тој факт, земјите членки на СТО се обидоа да ги разјаснат и подобрят практиките на СТО во однос на регионалните трговски договори како дел од Доха рундата за преговори започната во 2001 година. Оттогаш, земјите членки на СТО воспоставија привремен механизам за транспарентност за функционирањето на регионалните трговски договори и постигнаа согласност за одржување на панел дискусији за импликациите на регионалните трговски договори врз мултилатералниот трговски систем. Оценувањето дали регионалните трговски договори ги исполнуваат правилата на СТО е предизвик, бидејќи толкувањето на правилата остануваат отворени за дебата. Како такви, членките во 2001 година се согласија во Декларацијата од Доха да преговараат со цел „разјаснување и подобрување на дисциплини и процедури според постојните одредби на СТО што се однесуваат на

регионалните трговски договори.“ Исто така се наведува дека „преговорите ќе ги земат во предвид развојните аспекти на регионални трговски договори“.²⁸¹

Постојат различни ставови за ефектите на регионалните трговски договори врз либерализацијата на глобалната трговија. Иако регионалните трговски договори се дизајнирани да им користат на земјите потписнички, очекуваните придобивки може да бидат намалени доколку нарушувањата во распределбата на ресурсите како и отстапувањата во трговијата и инвестициите не се минимизираат.

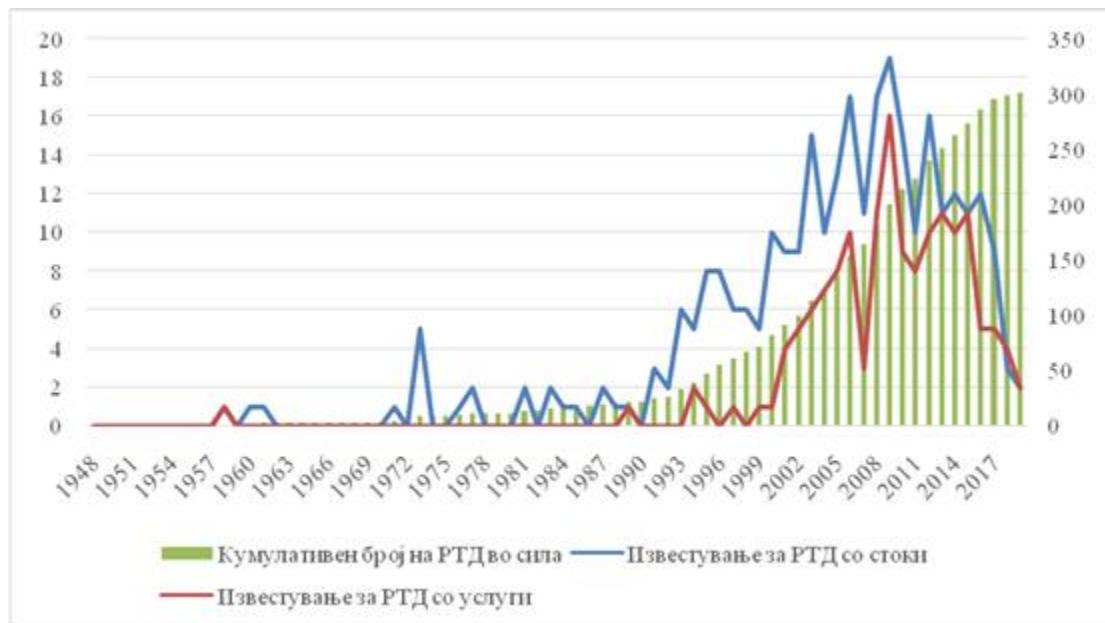
Принципот на недискриминацијата на трговските партнери е еден од основните принципи на СТО. Преку овој принцип членките се обврзуваат да не фаворизираат еден трговски партнер над друг. Меѓутоа исклучок од ова правило се регионалните трговски договори. Овие договори по својата природа, се дискриминаторски, бидејќи само нивните потписнички уживаат поповолни услови за пристап до пазарот.

Претходно потпишаните регионални трговски договори, опфаќаат само либерализација на царините и соодветни правила, како што се трговска заштита, стандарди и правила за потекло. Но од друга страна, во денешни услови сè повеќе регионални трговски договори преминуваат кон вклучување на либерализација на услугите, како и регулирање на инвестициите, конкуренцијата, правата на интелектуална сопственост, електронската трговија, животната средина и работната сила.

2. КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ТРГОВСКИ ДОГОВОРИ (СЛУЧАЈОТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА)

Во графикон 1 е прикажана еволуцијата на РТД за временски период 1948-2019 година:

Графикон 1. Еволуција на регионалните трговски договори во временскиот период 1948-2018 година

Извор: WTO Secretariat - October 31, 2019

Како што може да се види од графиконот, до 30 Август 2019 година степени се во сила 301 регионални трговски договори, од кои 148 регионални трговски договори се за стоки, 2 за услуги и 151 за стоки и услуги. Согласно принципот на транспарентност, земјите членки на СТО се должни да дадат известување за регионалните трговски договори во кои учествуваат. Генерално, сите земји членки на СТО имаат пријавено дека се јавуваат во својство на потписнички на еден или повеќе регионални трговски договори (некои земји членки се потписнички на 20 или повеќе регионални трговски договори). Известувањата, исто така, може да се однесуваат на пристапување на нови страни во договор што веќе постои, на пр. известување за пристапување на Хрватска во царинската унија на Европската унија.

²⁸¹ https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_negot_e.htm

Трговската размена на Република Северна Македонија со странство се врши во услови на либерализација на трговијата врз основа на билатерални договори за слободна трговија со Турција и Украина и со земјите-членки на ЕФТА и ЦЕФТА и согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и земјите-членки на Европската унија. Имајќи предвид дека Република Македонија во 2003 година стана полноправна члена на Светската трговска организација, трговските односи се регулираат согласно со правилата и принципите на оваа организација.

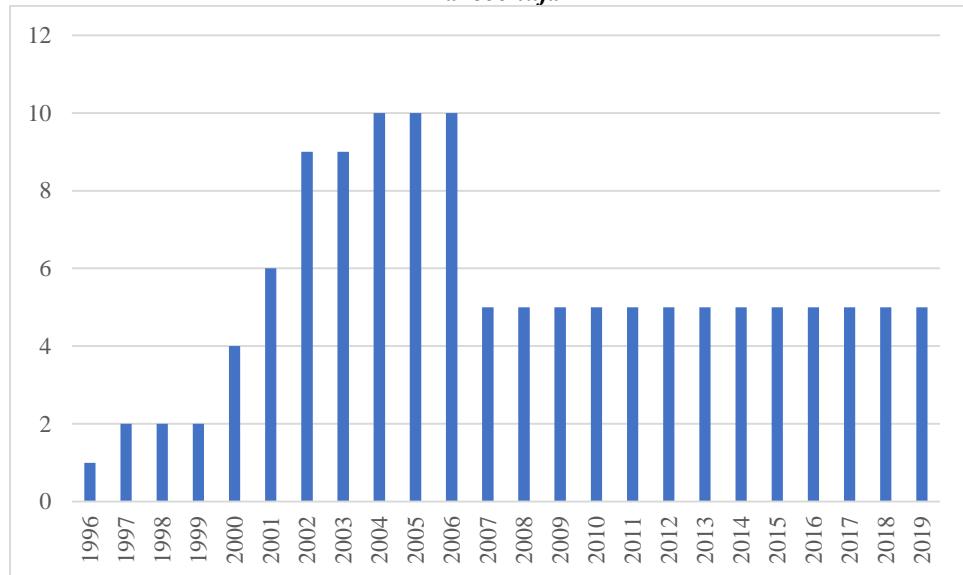
Република Северна Македонија има склучено пет договори за слободна трговија (FTA), преку кои се реализира 95% од нејзиниот извоз и 78% од нејзиниот увоз во 2018 година²⁸². Таа е потписничка на:

- Спогодба за стабилизација и асоцијација (Stabilization and Association Agreement - SAA) со земјите членки на ЕУ;
- Европската асоцијација за слободна трговија - EFTA (Швајцарија, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн) и
- CEFTA (Република Северна Македонија, Албанија, Молдавија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Косово).
- Билатерален договор за слободна трговија со Турција и
- Билатерален договор за слободна трговија со Украина.

Овие договори и овозможуваат на Република Северна Македонија бесцарински пристап до повеќе од 650 милиони потрошувачи.

Во графикон 2 е прикажана еволуцијата на Регионалните трговски договори на Република Северна Македонија:

Графикон 2. Кумулативен број на регионалните трговски договори на Република Северна Македонија

Извор: WTO, Regional Trade Agreements Information System (RTA-IS), Extracted on 30/10/2019

Во 1996 година стапува на сила првиот регионален трговски договор склучен со Словенија, а истиот престанува да важи во 2004 година кога Словенија станува членка на ЕУ. Вториот трговски договор се потпишува со Хрватска во 1997 година и истиот е со важност до 2007 година кога стапува на сила договорот за Централноевропската зона на слободна трговија (CEFTA).²⁸³ На 19 декември 2006 година во Букурешт, Централноевропскиот договор за слободна трговија беше значително изменет и неговото членство се зголеми и се создаде ЦЕФТА 2006 година со шест нови земји од Југоисточна Европа. Потписници на ЦЕФТА 2006 се Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Молдавија, Црна Гора, Србија и Косово.

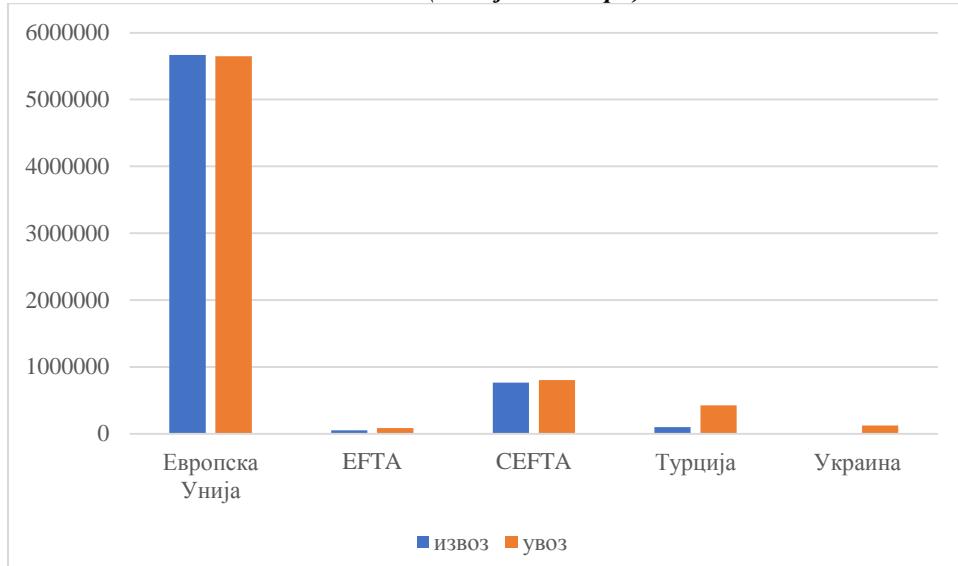
²⁸² https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s390_e.pdf

²⁸³ Овој договор влегува во сила на 1 мај 2007 година. Чл.4 став 2 од Договорот за изменување и пристапување кон ЦЕФТА, <http://cefta.int/legal-documents/#1463498231136-8f9d234f-15f9>

Бугарија и Романија се повлекоа од ЦЕФТА посредувајќи во 2007 година, а истото се случи и со Хрватска во 2013 година.²⁸⁴ Два нови трговски договора се склучуваат во 2000 година и тоа Република Северна Македонија склучува трговски договор со Бугарија кој важи до 2007 година (во 2007 година Бугарија пристапува кон ЕУ) и со Турција чија важност на договорот се уште важи. Во 2001 година стапуваат во сила уште два нови договора кои се уште се во сила и тоа договор за слободна трговија со ЕУ и договор за слободна трговија со Украина. Во 2002 година вкупниот број на трговски договори се зголемува на девет т.е. во 2002 година се потпишани уште три нови договори и тоа со Албанија, Босна и Херцеговина и Европската асоцијација за слободна трговија – EFTA. Важноста на договорот со Албанија и Босна и Херцеговина завршува во 2007 година поради влегување во сила на Централноевропската зона на слободна трговија (ЦЕФТА 2006). Во 2004 година, Република Северна Македонија потпишува договор со Молдавија и Романија и истите завршуваат во 2007 година со оглед на тоа што Романија пристапува кон ЕУ, а Молдавија во ЦЕФТА 2006. Во 2007 година, Република Северна Македонија станува членка на Централноевропската зона на слободна трговија и тој договор се уште е во сила. Од 2007 година до 2019 година бројката на регионални трговски договори на Република Северна Македонија се намали на пет, со оглед на тоа што голем дел од земјите со кои имаше склучен договор пристапија кон ЕУ и ЦЕФТА.

Во графикон 3 е прикажана трговска размена на Република Северна Македонија според трговските договори за 2018 година.

*Графикон 3 Трговска размена на Република Северна Македонија според трговските договори,
(во илјади долари)*

Извор: Државен завод за статистика на РСМ, Макстат база, Стоковна размена според земји и економските групации на земјите

Како што може да се забележи од графиконот, Република Северна Македонија во 2018 година најголема трговска размена остварува со ЕУ28 и тоа вредноста на извозот на стоки изнесува 5 670 167 илјади САД долари, после неа се наоѓа CEFTA со 736 116 илјади долари, третото место го зазема Турција со 96 167 илјади долари, EFTA со 50 456 илјади долари и Украина со 9 784 илјади долари. Од страна на увозот, сликата е иста како и кај извозот. Република Северна Македонија најмногу увезува од ЕУ и тоа вредноста на увезената стока од ЕУ изнесува 5 649 550 илјади долари, додека CEFTA повторно се наоѓа на второ место со вредност од 763 116 илјади долари, Турција со 425 513 илјади долари, износот на увезена стока од Украина изнесува 122 875 илјади долари и на последно место се наоѓа ЕФТА со вредност од 82 501 илјади долари. Освен во трговската размена со ЕУ28 каде извозот го надминува увозот во 2018 година, кај другите трговски партнери (земји потписнички на трговските договори) се забележува дека Република Северна Македонија остварува повеќе увоз отколку извоз.

²⁸⁴ <http://cefta.int/cefta-parties-2/>

Структурата на трговската размена на Република Северна Македонија со земјите со кои има склучено договори за слободна трговија, користејќи ја Стандардната меѓународна трговска класификација е прикажана во tabela 2:

Табела 2 Структура на трговската размена на Северна Македонија според трговските договори и СМТК за 2018 година (во проценти)

	CEFTA		EFTA		ЕУ28		Украина		Турција	
	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз	извоз	увоз
Храна и живи животни	21	25	9	4	3	7	21	2	3	7
Пијалаци и тутун	6	5	2	0	2	1	2	0	0	0
Сировини (кои не се храна) освен гориво	5	7	0	0	5	1	1	2	6	2
Минерални горива, мазива и сродни производи	10	12	11	10	1	12	0	1	1	0
Животински и растителни масла, масти и восоци	1	2	0	0	0	0	-	0	-	0
Хемиски и сродни производи, н.н.	17	8	1	22	27	13	36	1	1	10
Производи класирани според материјалот	30	27	14	11	9	38	5	89	75	40
Машини и транспортни уреди	5	7	6	42	37	22	33	3	9	21
Разни готови производи	5	6	57	11	15	5	1	1	5	20
Стоки и трансакции некласирани на др.место во СМТК	0	0	0	0	0	0	1	0	0	-

Извор: Пресметка на авторите според податоци од Статистичкиот годишник на Република Северна Македонија, 2019 година.

Според податоците прикажани во tabela 2, Република Северна Македонија во земјите членки на CEFTA најмногу извезува производи кои спаѓаат во групата Производи класирани според материјалот (што се должи на извозот на железо и челик, хартија како и текстилни предива и ткаенини) и тоа 30% од вкупниот извоз во CEFTA. На второ место се наоѓаат групата производи Храна и живи животни со 21% од извозот кон CEFTA, третото место го заземат Хемиски и сродни производи чие учество во вкупниот извоз кон CEFTA изнесува 17%, следната група производи се Минерални горива, мазива и сродни производи со учество од 10%. Кај земјите потписнички на EFTA договорот најмногу се извезува Разни готови производи чие учество изнесува 57%, со учество од 14% од вкупниот извоз кон земјите на ЕФТА се Производите класирани според материјалот, на трето место се наоѓаат Минералните горива, мазива и сродни производи со 11%. Во извозот кон ЕУ28 преовладува учеството на Машини и транспортни уреди со 37%, Хемиски и сродни производи, н.н. со 27% и Разни готови производи со 15%. Кај билатералните трговски договори, процентуалното учество на извозот според групите производи класирани според СМТК е следно: во Украина доминантна група на производи која се извезува е Хемиски и сродни производи, н.н. со 36% учество во извозот, потоа следуваат Машини и транспортни уреди со 33% учество во извозот во Украина и Храна и живи животни со 21%. Во Турција учеството на Производи класирани според материјалот изнесува 75% од извозот, додека учеството на останатите групи на производи е под 10%.

Од страна на увозот, производи кои најмногу се увезуваат од земјите членки на CEFTA се производи кои спаѓаат во групата Производи класирани според материјалот со 27% учество од увозот од CEFTA, после нив со 25% учество се наоѓаат групата производи Храна и живи животни, а на трето место се наоѓаат Минералните горива, мазива и сродни производи со 12%. Групата на производи која е со највисок процент во делот на увозот и тоа 42%, од страна Европската асоцијација за слободна трговија– EFTA се Машини и транспортни уреди, после нив се Хемиски и сродни производи, н.н. со 22%, Производи класирани според материјалот и Разни готови производи со 11% и Минерални горива, мазива и сродни производи со учество од 10% од увозот од EFTA. Производи со највисоко процентуално учество во увозот од ЕУ28 се Производи

класирани според материјалот (38%), второто место го заземаат Машини и транспортни уреди со учество од 22% од увозот од ЕУ28, после нив се Хемиски и сродни производи, н.н.(13%), Минерални горива, мазива и сродни производи (12%). Кај билатералните трговски договори процентуалното учество на увозот според групите производи класирани според СМТК е следно: Производи класирани според материјалот учествуваат со 89% во увозот од Украина, додека преостанатите категории имаат учество од 1-3%. Во табела бр. 2 може да се забележи дека во трговската размена со Турција за 2018 година, како кај извозот така и кај увозот производите кои спаѓаат во групата Производите класирани според материјалот се со највисоко учество, во делот на увозот нивното учество изнесува 40%, Машини и транспортни уреди учествуваат со 21%, Разни готови производи со 20%, Хемиски и сродни производи, н.н. со 10%.

3. ЗАКЛУЧОК

Генерално, сите земји членки на СТО имаат пријавено дека се јавуваат во својство на потписнички на еден или повеќе регионални трговски договори (некои земји членки се потписнички на 20 или повеќе регионални трговски договори). Република Северна Македонија како земја членка на СТО има склучено пет договори за слободна трговија (FTA), и тоа со Турција, Украина, ЕУ, ЕФТА и ЦЕФТА 2006 преку кои се реализира 95% од нејзиниот извоз и 78% од нејзиниот увоз во 2018 година. Анализирајќи ја структурата на трговската размена со земјите со кои има склучено договори за слободна трговија, Република Северна Македонија во 2018 година најголема трговска размена остварува со ЕУ28, после неа се наоѓа CEFTA, третото место го зазема Турција, ЕФТА и Украина. Од страна на увозот, сликата е иста како и кај извозот. Република Северна Македонија најмногу увезува од ЕУ, додека CEFTA повторно се наоѓа на второ место, Турција, Украина и на последно место се наоѓа ЕФТА. Освен во трговската размена со ЕУ28 каде извозот го надминува увозот во 2018 година, кај другите трговски партнери (земји потписнички на трговските договори) се забележува дека Република Северна Македонија остварува повеќе увоз отколку извоз.

ЛИТЕРАТУРА

- Baldwin, R., (2014). Multilateralising 21st century regionalism. OECD, Paris.
- Bartels, L., (2015). Social Issues in Regional Trade Agreements: Labour, Environment and Human Rights, in: S.Lester, B.Mercurio and L.Bartels (eds), Bilateral and Regional Trade Agreements: Commentary, Analysis and Case Studies, CUP.
- Baier, S & Bergstrand, J (2007) Do Free Trade Agreements actually increase members' international trade? *Journal of International Economics*, Vol 71 issue 1, pages 72–95, Elsevier.
- Baldwin, R & Thornton, P (2008), Multilateralising Regionalism, CEPR Policy Report.
- Central European Free Trade Agreement, Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement; Main text,
<http://cefta.int/legal-documents/#1463498231136-8f9d234f-15f9>
- Dür, A, Baccini L,Elsig M and Milewicz K (2012). The Design of International Trade Agreements: Introducing a New Database. Paper prepared for the 25th conference of the German Political Association, September 2013
- Kamala, D., (2015). The WTO Government Procurement Agreement: The Most Favoured Nation Principle, the GATS and Regionalism, *Legal Issues of Economic Integration* 42, no. 3 (2015): 257–280, Kluwer Law International BV, The Netherlands.
- Mojsovska, S. (2019). II. The Case of Macedonia. *and Ways Forward*, 56.
- Mojsovska, S. (2019). III. The Case of Macedonia. *and Ways Forward*, 247.
- World Trade Organisation (2017).RTA database. From January 2017: <http://rtais.wto.org/UI/PublicAllRTAList.aspx>
- World trade organization (2019).Trade policy review, Report by the Secretariat, The Republic of North Macedonia
- Државен завод за статистика на Република Северна Македонија, Статистички годишник на Република Северна Македонија 2019.